

megalkotása. Mert az érték így is érték marad, s ráadásul a több szemszögből történő vizsgálat esetleg eddig rejtett információkat dekódolhat.

Irodalmunk két igen jelentős korszaka válik eleven-mozgó történelmi némafilmmé, s mintegy 400 oldalas forgatókönyv pereg végig irdatlan sebességgel, maga után rántva mindenestül az egész vetítőgépezetet — képzeletünk korlátok nélkül szárnyalhat a sokszor mindmáig is keservesen aktuális, hajdani nagy elődeink által megfogalmazott gondolatok felett.

„Művelődési és irodalomtörténeti hagyományaink teljes jogú örökösei vagyunk. Irodalomtudományunkat nacionalizmustól mentes törekvéseiben nem a múltba leragadó szempont vezeti, hanem nemzeti kultúránk történeti kutatásainak alapelveiben kifejeződő nemes szándék, hogy korszerű elméleti megalapozottsággal újra számba vegye írott és nyomtatott értékeinket, és felkutasson minden rejtett vagy eddig kellőképpen nem becsült, kallódó kincset” — írja többek között előszavában Molnár Szabolcs.

Megnugató lenne, ha egyszer valóban mindennemű mellékes gondolatoktól, ellenséges feltételezősektől, megrogzított előítéletektől mentessé válna a világ, a társadalmi felfogásmód, az ember—ember érintkezés.

„Mindenkori idejük van a zsolnároknak!” — olvashatjuk a már említett bevezető első soraként. József Attila mélyen átgondolt kijelentése az irodalom, a közös európai irodalom történeti egységére, szoros egybefonódására utal és figyelmeztet. Ugyanakkor a régi magyar irodalom kutatásának és népszerűsítésének parancsát is magában hordozza. A hajdani — és napjainkban is mindinkább látható, érezhető — romániai törekvésekkel szemben a magyar művelődés éppen a történelmi (ön)tudat rövidere zárását eredményező szűkítő nézetek ellen lép fel azzal, hogy a műveltség mélyrétegeibe enged betekintést, s a régi és az új szerves kapcsolatának élesztésével a jelen—jövő gondolkodási koncepcióját próbálja életben tartani. Ha kell, a végső erőfeszítésig, akár a mesterséges lélegeztetésig. Adja az Ég, hogy ez utóbbi már ne következzen be.

Régi írások mai aktualitással. Régmúlt idők krónikáisi szólnak nekünk, értünk és általunk. Általatok, Tisztelt Kiadók, akik karöltve vállaltátok ezt a nemes munkát! Nagy öröm az is, hogy (amint hírlík, a közeljövőben, vagy netán már kapható is?) folytatás is lesz, és további szövegnél szebb kötetekkel örvendeztetitek meg majd a hálás olvasóközöniséget.

Említésre méltó még a kötet utolsó négy oldalnyi része is. Merthogy 1990. május 18-án a Kriterion Könyvkiadó és a Csíkszeredai Könyvterjesztő Központ együttes kezdeményezésére létrejött az ún. KRITERION ALAPÍTVÁNY. A rövid tájékoztatóban olvashatunk az alapítvány célkitűzéseiről, jövőbeni terveiről, lehetőségeiről.

Első lépésként tehát megjelent EZ a könyv. Két ország egyazon szándéka alapján — azaz a közös hídépítés akarata alapján, mert csak így, egymástól

tanulva hidalhatjuk át a szó szoros értelmében népeink egymás ellen épített akadálytorlaszait.

Végezetül pedig hadd álljon itt egy kis részlet megfontolásképpen hajdani dicső királyunk egyik intelméből, mégpedig „A vendégek befogadásáról és gyámoltatásáról” című fejezetből:

„...mert amiként különb-különb tájakról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot dísztí, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedésül elrettenti. Mert az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakaratián gyámoltasd és becsben tartsd, hogy rólad zivszerebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.”

Úgy gondolom, ha ez utóbbiakat egyszer valóban komolyan vennék mindazok, akiknek Ezt kellene tenniük, nos akkor talán elmondhatnánk: lám, sikerült legyőzni a félelmetes HÉTFEJŰT! Lám, így is lehet együtt élni.

... Hol vagytok, dicső sárkányölő királyfiak?!?!?!?

Banner Géza

A nyelvészetről egyes szám első személyben

[szerk.: Sz. Bakró-Nagy Marianne—Kontra Miklós]
(Az MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1991.
270 oldal.)

Minden tudomány munkához egyfajta megszálottság kell — ez kétségtelen. A nyelv a kommunikáció eszköze, s így ismerete és helyes használata mindenki számára feltétlenül szükséges — ez is kétségtelen. Engem mégis mindig ámulatba ejt ez a fanatikus embertípus, aki akár egész életét is a nyelv megismerésére, esetleg fejlesztésére áldozza. Örölük, a nyelvészekről szól ez a kötet.

A nyelvészetről — egyes szám, első személyben. Felhívja ugyan a figyelmet, de nem kelti fel az érdeklődést ez a cím. Egy magyar szakos nem rohan oda a polchoz, hogy belelapozzon, vagy pedig belelapoz, mert azok a sokszor „sommás” diákélmények jutnak az eszébe, amelyekre Piti Ferenc gyűjtött csoportja épp a Nyelvelő hasábjain. Pedig a könyv nem erről szól. Ezáltal nyelvészek vallanak önmagukról, munkájukról. Interjúkötet ez: a riportalányok azonos kérdéseket kaptak, melyekre saját szemszövegükből és tapasztalataik alapján válaszolnak.

Számomra a legizgalmasabb az „Ön hogyan vált nyelvészsé?” és a „Nyelvészé válásában volt-e valakinek, valaminek döntő hatása?” kérdések voltak. Meghökkenő, hogy mennyire különböző érdeklődésű emberekből lett nyelvész. Hajdú Péter az akusztikát szerette, s így talált rá véletlenül a hangtan érdekes

kérdéseire; Imre Samu latin—matematika szakra készült, Róna-Tas András pedig először politikus, majd szociológus, később néprajzkutató akart lenni, míg végül a nyelvészet mellett döntött. Ezek után már szokványosnak tűnt a „szökött irodalmár”, Károly Sándor története, vagy Hertenzen Róberté, aki 1956-ban ezzel a pogglyással lépte át a határt: „Volt egy aktatáskám, amiben volt egy teljes Petőfi, teljes Arany, teljes Ady, teljes József Attila. Az igazsághoz tartozik, hogy akkor még a teljes Vörösmarty nem jelent meg, azt később küldték utánam.”

Az eddigiekből adódik egy újabb kérdés: „Mitől nyelvész a nyelvész? Vannak-e olyan egyéniségjegyek, amelyek a nyelvészt jellemzik?”

„A nyelvész attól nyelvész, hogy az lesz (fit), mert nem annak születik (nascitur)... A nyelvészessé lételet tehát meg kell tanulni, s ehhez jó, ha van: némi értelem (ha sok, az sem baj), témaválasztási készség, koncepció (akár pre-), módszertani ismeret, pontosság, nagy szorgalom, azaz podex (jobbknál ez nem mindig dominál) — elméldkedi Hajdú Péter. Tehát „kifejezetten buta ember nem lehet nyelvész” (Herman József), de az is igaz, hogy „nem feltétlenül előny, ha egy nyelvész már kilométerekről feltűnik nyelvész specifikumaival” (Károly Sándor).

A megnyilatkozók többsége büszkén vállalja és fontosnak tartja munkáját: „A létezés szemantikája teljesen alapvető fogalom, amit csak a nyelvészek tudnak megérteni” — vallja Hertenzen Róbert. Kiefer Ferenc viszont hajlik az önróniára: „Időmet valami másnak, hasznosabbnak, mondjuk a műemlékvédelemnek, a szakácsművészetnek vagy a kertészkedésnek szentelhetném.”

Érdekes, hogy többen kiemelik: a túlzott specializáció, a szakbarbárság az egyik legkárosabb tendencia a mai nyelvészetben. Az előbb idézett Kiefer Ferenc ezt írja: „Személyiségzavarra gyanakodhatunk azoknál, akik túlságosan komolyan veszik azt, amit csinálnak. A komolyság általában az ortodoxiával és a puritanizmussal párosul, márpedig az ortodoxia és a puritanizmus minden fajtájától idegen a játékoság.”

Vannak, akik a „l'art pour l'art”-tendenciákat bírálják — persze, mindenki mást ért ezen. Kálmán Béla így ír a „nájlonnyelvészetről”: „Egy kissé borzongok a szerző saját kompetenciájára épített gügye mondatoktól és a helyrabló korlátokra is emlékeztető soklábú szabálytalan pókhálójától.”

A végére hagytam azt a kérdéskört, amelyik a legjobban megragadta figyelmemet. Teljesen egyetérték Papp Ferencel, aki így ír: „...nem tudok nyelvészt elképzelni 3–4 nyelv grammatikájának ismerete nélkül.” Ezzel szinte mindenki maradéktalanul egyetért. Annál is inkább, mert a nyilatkozók többsége abból a régi iskola-rendszerből került ki, ahol a latin, a görög és más nyelvek rendszere már korán bevéődött a fogékony gyermeki elmékbe. Az az ember, aki néhány nyelvet alaposabban ismer, sokkal fogékonyabb a nyelvi kérdésekre,

nagyobb a „rálátási” képessége, mint annak, aki csak anyanyelvét ismeri — s azt is csak többé-kevésbé. Talán ez a bemutatott életrajzok legfontosabb üzenete — legáltalább számomra.

Ezeket kívül még sok érdekes gondolatot, anekdotát olvashatunk, pl. hogyan mentette meg Kálmán Béla életét a nyelvjárásgyűjtés, hogyan lett Imre Samu egy megfontolatlan dicekvés következtében — szinte akarata ellenére — nyelvész...

Kedves olvasó! Ha szereted a nyelvészetet, és érdekel a nyelvészek világa, lapozz bele a kötetbe! Ha (amit valószínűbbnek tartok) nem, nos akkor is! Hogy miért? Én szeretem megismerni azt, akit „látatlanban, ismeretlenül” szídk. Ki tudja? Hátha megváltozik a véleményem...

Kucséra Zsuzsanna

Deme László:

Nyelveink jövője és jövőnk nyelve
(Bp. 1990. 124 oldal)

Talán félve s kicsit bizalmatlanul vettem volna kezembe Deme László új, születésének 70. évfordulóján megjelent könyvét, ha előre tudom, hogy ez a közel 100 oldalas cikkgyűjteményt szerzője egyetlen témának szentelte. Mi lehet az a fontos nyelvészeti vagy nyelvművelési kérdés, amely 16, különböző helyen és időben megjelent frás összegyűjtésére készíti a szerkesztőt — ugyanattól a szerzőtől?

Nem tudtam, mi vár rám, amikor felütöttem a könyvet. Utána pedig... elolvastam egy szuszra.

S hogy mi az a fontos kérdés? Hadr válaszoljak erre a szerző szavaival: „... korunk embere — tömegeiben is — fizikailag és egzisztenciálisan már a «világban» él, de mentálisan nem tud felemelkedni létének ehhez a változásához, mert nyelvisége, amely az egyedet a nemzetig emelte, elállja előle a továbblépés útját — legalábbis a közvetlenül, az önmagát törés és átétel nélkül folytatót.” Vagyis: a ma embere számára egyre sürgetőbb kérdés a többnyelvűség problémájának megoldása. Hogy a felgyorsult, újabb és újabb követelményeket elének állító tudományos-technikai forradalom korában ne az ismeretszerzés, előrehaladás eszközként elcsajátításával töltjük legtermékenyebb éveinket, hanem az alkotó, megismerő munkával! Különösen fontos lenne ez a kis nemzetek számára, hiszen többnyire ők érzik és élik át a hátrányt, hogy csak szűkebb hazájukban tudják megértetni magukat. A „nagy” nemzetek fiai szinte csak kedvtelésből tanulnak idegen nyelveket, a „kis” nemzeteket azonban a lépéstartás kényszere vezérli: tanulni egyre több nyelvet, hogy világszinten emelkedhessenek.

Mit lehet tenni az emberiség e természetes, ám keserves örökségével szemben, mely egyre inkább útját állja a fejlődésnek? Kiközöbölni, megszüntetni nem lehet, és nem is szabad! Az anyanyelvek az egyén